

Ústavní základy veřejné moci a její organizace

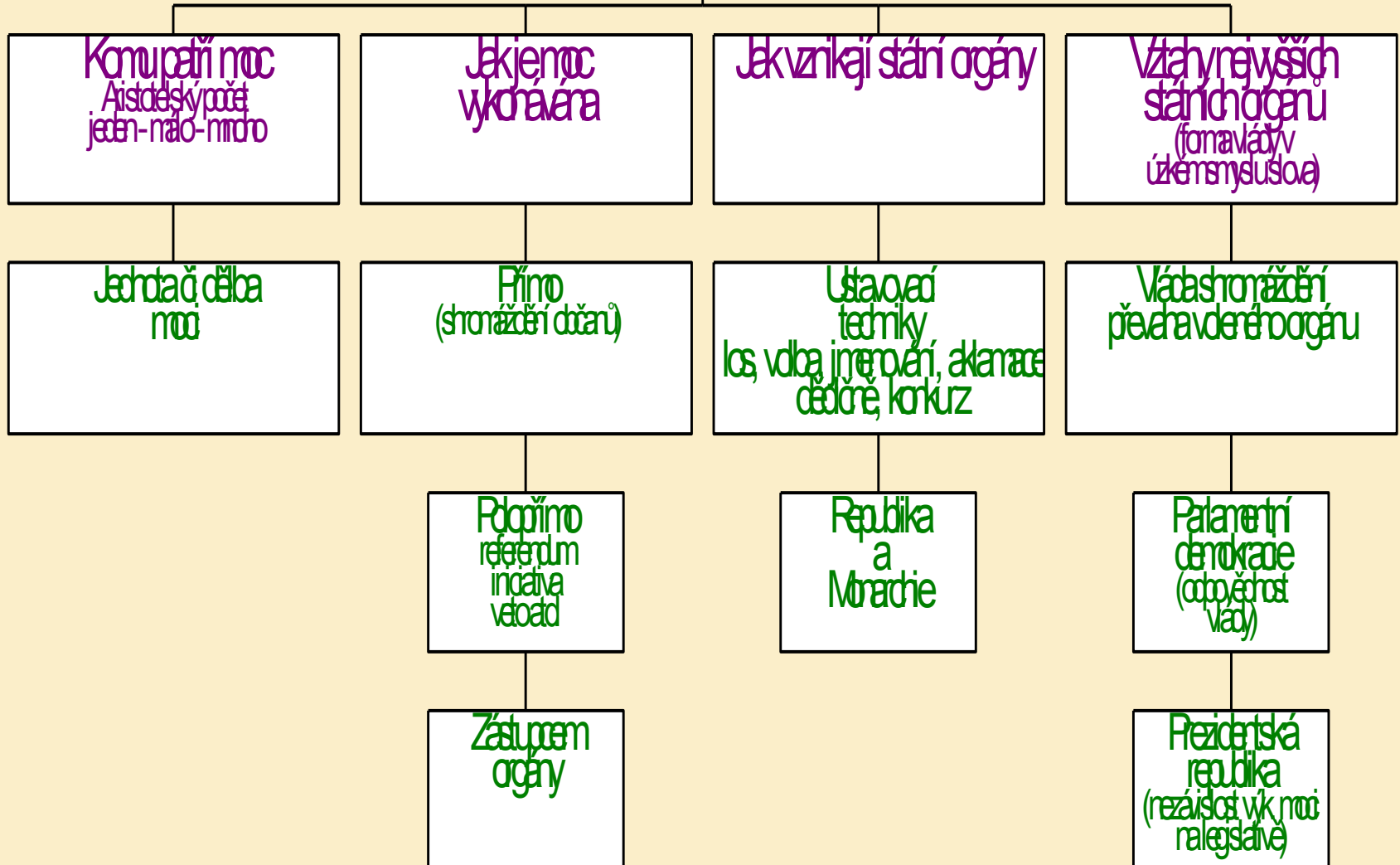
Podklady pro konzultaci č. 2 a 3

Jan Filip

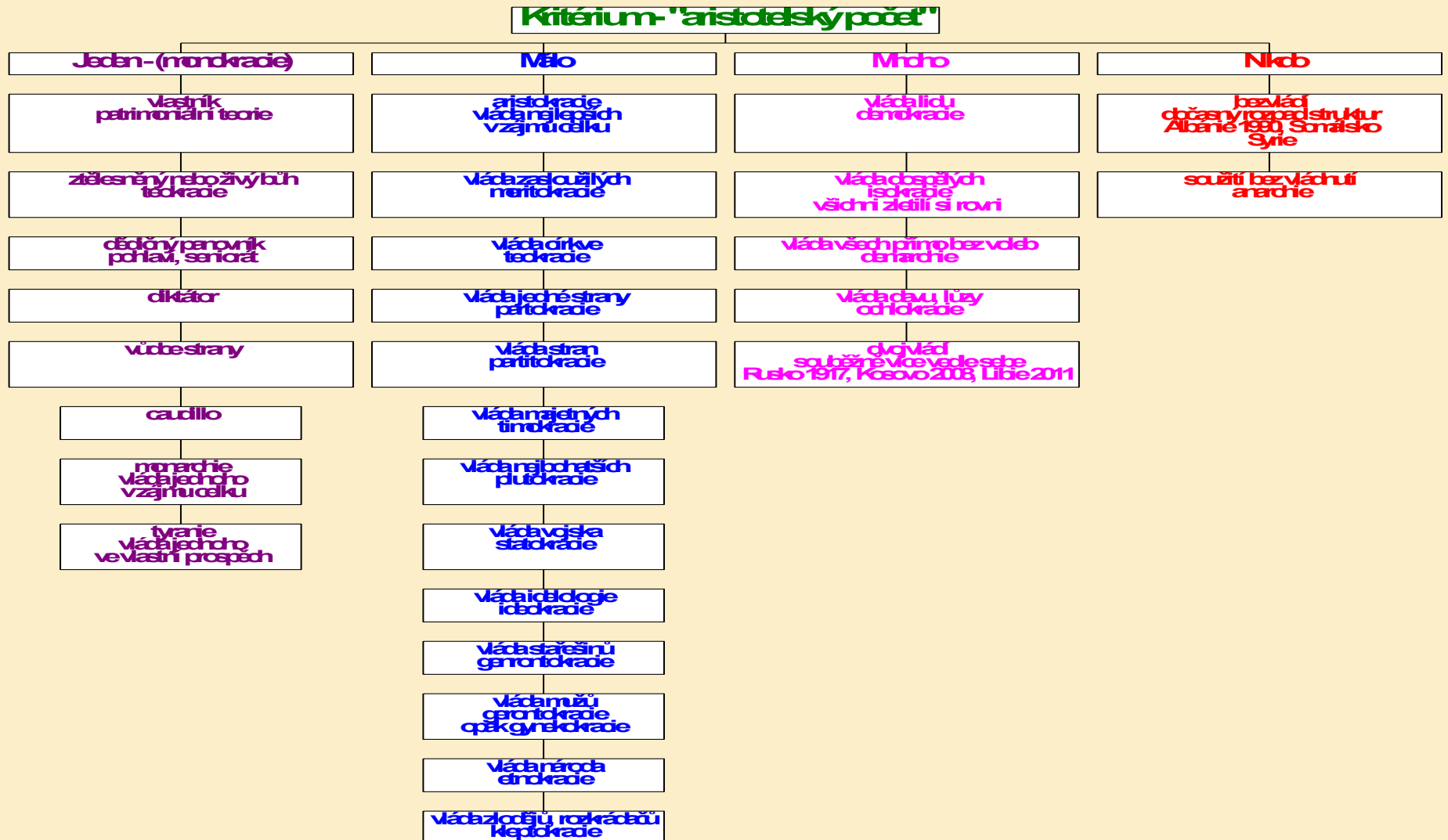
Forma státu

Formy vlády složky

Nositel moci z hlediska formy státu

Jak lid státní (popř. veřejnou) moc vykonává (1)

Základem je zastupitelská demokracie – opírá se o tyto principy

- **princip voleb**, který stanoví základní a jediný přípustný způsob legitimace zákonodárského sboru (čl. 16 odst. 1 Úst) nebo zastupitelstva (čl. 102)
- **princip volného (reprezentativního jako opak imperativního) mandátu**, který vyjadřuje vztah mezi reprezentanty a voliči. Podle čl. 25 Úst poslanci a senátoři vykonávají svůj mandát osobně a nejsou přitom vázáni žádnými příkazy (čl. 26). Je zde vyjádřen i účel mandátu prostřednictvím odkazu na slib, ve kterém slibují vykonávat mandát v zájmu lidu a v souladu se svým svědomím (čl. 23 odst. 3). Obdobné platí pro zastupitele v OZř a KZř,
- **mandát vzniká zvolením** (čl. 19 odst. 3 Úst). Jinou formu jeho nabytí (kromě nastoupení náhradníka) naše ústavní právo nezná,
- **mandát zaniká** především **hromadně**, tj. zaniká uplynutím volebního období u poslanců a senátorů, ukončením hlasování při volbách nového zastupitelstva obce (§ 55 odst. 1 a odst. 2 písm. d/ VOZ) nebo kraje (§ 48 odst. 2 ZVK) u zastupitelů, zánikem státu (ČSFR 1992), obce nebo kraje, rozpuštěním Poslanecké sněmovny nebo zastupitelstva (Senát je nerozpuštělný),
- **důvody individuálního zániku mandátu** - odepření slibu nebo složení slibu s výhradou, vzdání se mandátu, ztráta volitelnosti (u zastupitelů např. změna bydliště), vznik neslučitelnosti funkcí, neověření platnosti volby, smrt.
- **U zastupitelů je to navíc** rozhodnutí soudu v případě trestu odnětí svobody. U Parlamentu návrh na změnu čl. 26 Ústavy (předsedkyně Němcové) z tohoto důvodu neprošel.

Jak lid státní (popř. veřejnou) moc vykonává (2)

Přímá demokracie – v ČR jen náznak v roce 1990 (úst. Zák. č. 294/1900 Sb. – obecní shromáždění) oproti USA, Švýcarsku

Polopřímá demokracie – subjekt moci se neschází, nejedná společně, jen rozhoduje.

Základní formy – referendum, iniciativa a veto (vždy lidové, krajské nebo místní)

V ČR třeba odlišit:

- **Výkon státní moci (čl. 2/2 Ústavy ČR) – jen za pomoci úst. zákona**, v praxi jen č. 515/2002 Sb., o rfd o přistoupení ČR k EU a 114/2003 Sb. (prováděcí zákon), viz

Od toho třeba odlišit výkon samosprávy – není v Ústavě, jen obecně v čl. 21 odst. 1 LZPS

Na úrovni zákona:

- **Místní úroveň – zákon č. 22/2004 Sb., o místním rfd, ve znění pozdějších předpisů** (viz text)
- **Krajská úroveň – zákon č. 118/2010 Sb., o krajském rfd, ve znění pozdějších předpisů** (viz text), od 1.1.2011, viz text (v podstatě vychází ze ZMRfd)

Úst. základy pro rfd jako výkon státní moci

- **Ústavní základy** – jsou tvořeny úst. zákonem č. 395/2001 Sb. (euronovela) a především úst. zákonem č. 515/2002 Sb., návrhy ústavních zákon z něj vycházejí
- **Zásady** – výlučnost rfd pro přistoupení. Nelze ústavním zákonem.
- **Kdo hlasuje** – volební právo obecně do sněmoven – občanství + 18 let. Neurčeno zda v cizině.
- **Vyhlášení** – ex lege, automaticky v návaznosti na podpis smlouvy – ta podepsána v Aténách 16.4.2003. Čl. 1 odst. 5 je navíc. Trochu pozůstatek předchozích úprav. Prakticky se asi neuplatní. Odsunul by vyhlášení referenda o několik měsíců.
- **Opakované rfd** – návrh vlády, 2/5 poslanců nebo senátorů, ale až po dvou letech – čl. 3 odst. 3, tj. 14.6.2005.
- **Výsledek** – klíčová formulace, sveden velký boj a množství debat. Nakonec prostá většina bez kvora – oproti SR, kde 50%. Pokud ji získá a nebude zrušeno Ústavním soudem, jedinou překážkou již jen prezident nebo poslanci a senátoři – novela zákona o Ústavním soudu

Prováděcí zákon k rfd č. 114/2003 Sb. – I.

- **Týká se třech oblastí** – procedury referenda a orgánů pro rfd; novelizuje ZUS – přidává nový X. oddíl – Řízení ve věcech referenda o přistoupení ČR k EU a novelizuje zákon č. 309/1999 Sb.
- **Problém, že nejde o obecný zákon**, který by byl vždy jen doplněn krátkým adaptačním zákonem, pokud by šlo o speciální referendum, pokud bude přijat obecný ústavní zákon o referendu, bude obecný i prováděcí
- Neobsahuje vůbec úpravu **kampaně pro referendum**, ačkoli pro fair průběh a zasahování vlády a sdělovacích prostředků jsou možné problémy jasné.
- **Hlasování se koná pouze na území ČR**. Ze zahraničí je možné přijet hlasovat k nám.
- **Orgány pro referendum** – jako pro volby. Zvláštnost složení volební komise – kdo může vyslat člena a náhradníka (namítal jsem, zde neprošlo).
- **Informování občanů** – zvláštnost. Není volební kampaň. Ani zmínka. Je však povinnost (§ 1 odst. 2) dát k nahlédnutí smlouvu, která má 5 tisíc stran!! Je na www.euroskop.cz - 28 mega velikost. Dále obvyklé jako při volbách – starosta vyhlásí, dále k dispozici ÚZ a ZRF.

Prováděcí zákon k rfd č. 114/2003 Sb. – II.

- **Hlasování** – procedura jako při volbách včetně obálek, což jsou vyhozené miliony. Stačilo by hlasovací lístek přeložit. ÚZ sice počítá s konáním spolu s volbami, ZRF na to ale nereaguje. Lístek (vzor 4) se nedodává domů, ale je ve volební místnosti.
- **Výsledek** - Celý postup zjištění výsledku je jako u voleb. Povinnost dodat je nyní zkrácena na 12 hodin oproti volbám, neboť lístky spočítá do hodiny každá komise.
- **Soudní přezkum** – jednak s.ř.s. pro seznamy voličů (námitkové řízení u krajského soudu), jednak dvojí typ řízení před Ústavním soudem. ZUS se mění dvojitým způsobem – v § 71a odst. 1 – důvod – změna euronovely úst. zákonem 515/2002 Sb., jednak dodán nový X. oddíl.
- **Nyní je tato otázka z Ústavy vypuštěna** – očekává se zvláštní úst. zák.
- Řízení o nevyhlášení referenda – jen opakované, jinak povinnost ze zákona.
- Řízení o nezákonnosti postupu referenda – kuriozní marginální rubrika
- Pokud to vše projde, může být ještě napadena sama smlouva o přistoupení prezidentem nebo skupinou poslanců nebo senátorů § 71a odst. 1.
- Musel být též novelizován zákon č. 309/1999 Sb., neboť oznámení výsledku referenda nelze podřadit pod rozhodnutí prezidenta.

Argumenty pro referendum

- 1. voliči se nemohou scházet na jednom místě a přijímat rozhodnutí**
- 2. kontrola voličů nad reprezentanty**
- 3. PL si může přijímat zákony jak chce, voliči kontrolují až při dalších volbách, rfd je stálá a bdělá kontrola (vedle posílení exekutivy a Ústavního soudu)**
- 4. rfd znemožňuje korupci, lobismus jako parlamentarismus**
- 5. rfd napravuje nezdravé partajní vztahy, výraz obecné vůle, ne taktiky stran, rfd je pro to, co lidi spojuje, politické strany využívají toho, co lidi rozděluje**
- 6. ochrana zájmů federálních jednotek a současně vytváření jednoty lidu bez ohledu na vnitřní strukturu federace**
- 7. politická výchova občanů pro věci veřejné**
- 8. nástroj k dosažení společenského klidu a vnitřní stability**
- 9. k politickým kompromisům**
- 10. působí jako konzervativní horní sněmovna, brání unáhleným rozhodnutím**
- 11. proti hypertrofii zákonů**

Argumenty proti referendu

- 1. narušuje základy zast. DM, snižuje vážnost PL, pocit odpovědnosti jeho členů, odděluje projednání a rozhodování**
- 2. voliči hlasují o něčem, čemu nerozumí**
- 3. veřejné mínění často proti všemu**
- 4. do jednoho pytle lze spojit kladné i záporné věci, jen ano-ne**
- 5. rozdíl znalostí poslance a průměrných voličů**
- 6. konzervativní povaha, zákony neprojdou**
- 7. příliš časté použití unavuje voliče, klesá účast, rozhoduje malý počet**
- 8. možnost zneužití politickými stranami, které mají menšinu v PL**
- 9. stálé vyvolávání neklidu mezi voliči, příležitost pro agitátory**
- 10. nebezpečí pro parlamentarismus**
- 11. zbytečné v zemích, kde svoboda tisku,**
- 12. nebezpečí falšování a podvodů (Hes. 168 tisíc podpisů – 90 tis. falešných)**

Argumenty pro i proti

- 1. je jen pojistný ventil, doplnění systému
- 2. sdělovací prostředky již informují každého, ani poslanci nerozumí, výchova voličů
- 3. třeba objasnit, lepší legislativní technika
- 4. spolupráce různých vrstev lidu
- 5. PL musí odrážet složení voličstva, ne většinový systém
- 6. absence – lze spojit s volbami, mobilizace voličů
- 7. i u voleb se podvádí

Republika

- V případě, že suverén nevykonává moc přímo, nýbrž prostřednictvím k tomu zřízených orgánů, je pro určení formy vlády důležité, jakým způsobem jsou tyto orgány ustavovány a kdo může být do funkce v nich ustanoven. Z tohoto hlediska je ČR již ve svém názvu a v dalším obsahu (čl. 54, čl. 57) ústavně definována jako republika.
- To zahrnuje:
- vyloučení jiné legitimace k výkonu moci (náboženské, aristokracie, strana, třída, žádná totalita), než je moc lidu (čl. 2 odst. 1 Ústavy ČR),
- svoboda a rovnost jednotlivce,
- úřadu se lze ujmout jen na základě rozhodnutí většiny a na čas (čl. 6 Ústavy ČR a čl. 21 odst. 2 Listiny) ochrana menšiny, čl. 88,
- menšina může brzdit a bránit, nikoli ale pozitivně určovat ,
- neutralita státu (čl. 2 odst. 1, čl. 15 Listiny),
- veřejnost rozhodnutí a jejich kontrola,
- vázanost ústavou a zákonem při výkonu úřadu.

Znaky parlamentní republiky ve srovnání s prezidentskou

- 1. shromáždění je parlamentem (nedůvěra, kontrola, polit. odpovědnost),**
- 2. výkonná moc má dvě části (hlava a vláda) /jen jedna hlava/**
- 3. hlava určuje šéfa vlády /šéf vlády i hlavou/**
- 4. šéf vlády určuje ministry /hlava státu určuje své tajemníky/**
- 5. vláda je kolegiální orgán /hlava je totožná s výk. mocí/**
- 6. ministři zpravidla členy Parlamentu /neslučitelnost/**
- 7. vláda úst. polit. odpovědná /jen úst.právně/**
- 8. jen šéf vlády určuje, kdy hlava rozpustí PL /nerozpustitelné, ani nedůvěra/**
- 9. PL je normativně nejvyšší mocí ve státě /odděleny/**
- 10. vláda voličům odpovědná nepřímo přes PL /přímo volena/**
- 11. PL je ústřední mocí i v politickém systému /není taková ústřední moc/.**

Znaky parlamentní republiky ve srovnání s prezidentskou

Varianty jsou **prezidentsko-parlamentní** (existuje samostatná vláda, ale závisí na prezidentovi), **parlamentně-prezidentská** (možnost nedůvěry). Viz výše.

U nás není čistý model parlamentní formy. Vliv dělby moci, která zahrnuje nejen tři moci, ale je i uvnitř těchto mocí. Najděte rozdíly.

Dále jsou zde činitelé kontroly moci, které oproti 19. století (klasické vzory) povahu parlamentarismu změnily:

- politické strany,
- přímá demokracie (u nás minimum),
- VUSC (vertiální struktura),
- media (zejména nezávislá, to ale veřejnoprávní)
- veřejnost (petice, shromažďování, volby).

Lze též využít Státovědy (racionalizovaný parlamentarismus).

Podoba parlamentarismu v ČR

- Lze vyjít z učebních pomůcek
- Ústava ČR – čl. 1, 2, 5, 6, 9 až 10a, 15 – 80
- JŘPS – zejména postavení poslance, pravidla konání schůzí (obecná procedurální pravidla), zákonodárny proces, státní rozpočet, mezinárodní smlouvy, vztah k EU
- JŘS – totéž
- Zákon č. 159/2006 Sb., o střetu zájmů
- Koaliční smlouvy – význam pro praktický postup vládní většiny v parlamentu

Význam zákona pro větve veřejné moci

- **zákon je podle Úst a LPS podkladem pro uplatňování státní moci a současně s tím i její mezí ve vztahu k jednotlivci** (čl. 2 odst. 3 a 4 Úst a čl. 2 odst. 2 a 3 LPS). Rozdíl oproti Evropské úmluvě (tam zákon nikoli ve formálním smyslu, zahrnuje i prameny common law)
- **zákon je podkladem pro normotvornou činnost jiných státních orgánů** (čl. 78, čl. 79 odst. 3 a čl. 104 odst. 3 Úst) – *secundum et intra legem*
- **zákon je měřítkem právnosti výkonu nařizovací moci** výkonných orgánů (čl. 78, čl. 79 odst. 3 a čl. 87 odst. 1 písm. b) Úst) – správní soudnictví
- **zákon je jediným prostředkem ke zřizování orgánů výkonné moci.** Ministerstva a jiné správní úřady lze zřídit a jejich působnost stanovit pouze zákonem (čl. 79 odst. 1 Úst),
- **na zákony je vázán výkon soudnictví.** Působnost a organizaci soudů stanoví zákon. Zákon též určuje případy, kdy rozhoduje senát nebo samosoudce a kdy se na rozhodování účastní další občané. Soudce je při rozhodování vázán zákonem; je oprávněn posoudit soulad jiného právního předpisu se zákonem (čl. 95 odst. 1 Úst + 95 odst. 2 nutnost obrátit se na Ústavní soud).

Výhrady – jejich druhy

- **Důležitý ústavní institut výhrady zákona** (požadavek, aby určitá úprava byla upravena zákonem). Obvykle spojována s **požadavkem podstaty** (= podstatné věci musí upravit zákon)
- **U nás** může být **formální** (nejsou stanoveny další požadavky) nebo **materiální**, kdy nestačí pouhá forma zákona, ale předepisují se podmínky, za kterých může být zákon vydán (srov. např. čl. 12 odst. 3, čl. 14 odst. 3 LPS).
- Dále rozlišujeme **parlamentní výhradu**, která znamená, že určitá otázka můžeme být řešena pouze aktem parlamentu, ať již jeho usnesením nebo zákonem či ústavním zákonem (zákaz delegace).
- Protože náš Parlament již není nejvyšším orgánem státní moci ve smyslu vlády shromáždění (viz výše), platí současně i **výhrady exekutivy**, tj. oblasti, ve kterých může působit jen výkonná moc (vedení války, sjednávání mezinárodních smluv). Jsou i věcné, z povahy věci plynoucí hranice zákonodárné moci, které se mění místem a časem.

Parlamentarismus v ČR jako soubor hodnot, institucí a procedur

Hodnoty:

- a) principy většiny a ochrany menšiny a vláda na čas, střídání u moci, politické kyvadlo
- b) reprezentativní mandát,
- c) uznání plurality ve společnosti a její reprezentace v podobě existence politických stran a jejich svobodné soutěže
- d) princip konsenzu

Instituce

- a) politické strany na parlamentní půdě v podobě poslaneckých klubů, uznání opozice jako alternativy (zvýhodnění klubů opozice – 1.3 koeficient),
- b) vláda závisí svým vznikem i setrváním ve funkci pouze na důvěře PS, je kontrolována,
- c) vláda je úzce spjata s Poslaneckou sněmovnou (účast, členství, citace, interpelace),
- d) hlava státu je moderátorem,

Procedury a normativní základ:

- a) Ústava ČR
- b) zákon o jednacím řádu PS (90/1995 Sb.) a zákon o jednacím řádu Senátu (č. 107/1999 Sb.)
- c) jiné zákony (zákon o volbách do Parlamentu, trestní zákon, trestní řád, zákon č. 236/1995 Sb., plat)
- d) usnesení k jednacím řádům
- e) observance, usance

Bikameralismus v ČR

- 1. Způsob vzniku komor** – typy komor (stavy, horní, federální, regionální, senátní)
- 2. Složení komor** – dědičné, virilní, volené, delegované
- 3. Působnost komor**
 - 1. Rovnoprávné rozhodování komor – další list**
 - 2. Rozhodování bez ohledu na členství v komoře** – dříve volba prezidenta
 - 3. Rozhodování pouze Poslaneckou sněmovnou** – vláda (odpovědnost, citač.právo, interpel), nouz. stav, veto, rozpočet, fcionáři NKÚ
 - 4. Rozhodování pouze Senátem** – konfirmace soudců ÚS, tr. stíhání ÚS
 - 5. Rozhodování samostatně v téže věci** - podání žaloby ve věci porušení zásady subsidiarity aktem Evropské unie
 - 6. Eventuální rozhodování Senátu** – nemusí, ale může (většina zákonů)
 - 7. Rozhodování na návrh Senátu** - volba VOP a jeho zástupce
 - 8. Rozhodování o vnitřních věcech komor**
- 4. Řešení sporů mezi komorami** – rovnoprávné (nutnost dohody – dohodovací řízení, člunek), převaha jedné z komor (postup, jak rozhodne)

Rovnoprávné rozhodování komor

- 1. přijímání ústavních zákonů nebo dání souhlasu k ratifikaci mezinárodních smluv, kterými se některé pravomoci orgánů ČR přenášejí na mezinárodní organizaci nebo instituci (čl. 39 odst. 4).** Druhý případ ovšem platí jen v případě, že se o přenosu pravomocí nerozhoduje v referendu (viz úst. zák. č. 515/2002 Sb., o referendu o přistoupení ČR k Evropské unii),
- 2. přijetí volebního zákona, zákona o zásadách jednání a styku obou komor mezi sebou, jakož i navenek, zákona o jednacím řádu Senátu (čl. 40 Ústavy ČR) a zákona o provádění referenda (čl. 6 úst. zák. č. 515/2002 Sb.),**
- ~~**3. volba prezidenta republiky v prvním a druhém kole (čl. 58),**~~
Místo toho – souhlas PS s ústavní žalobou Senátu na prezidenta
- 4. rozhodnutí o tom, že prezident nemůže ze závažných důvodů vykonávat svůj úřad (čl. 66),**
- 5. přijetí usnesení o vyhlášení válečného stavu (čl. 39 odst. 3)**
- 6. přijetí usnesení o souhlasu s vysláním ozbrojených sil ČR mimo území ČR nebo s pobytem ozbrojených sil jiných států na území ČR, jakož i k přijetí usnesení o účasti ČR v obranných systémech mezinárodní organizace, jíž je ČR členem (čl. 39 odst. 3),**
- 7. dávání souhlasu k ratifikaci mezinárodních smluv:** upravujících práva a povinnosti osob; spojeneckých, mírových a jiných politických; z nichž vzniká členství ČR v mezinárodní organizaci; hospodářských, jež jsou všeobecné povahy a smluv o dalších věcech, jejichž úprava je vyhrazena zákonu,
- 8. vyhlášení stavu ohrožení státu (čl. 7 odst. 2 úst. zák. č. 110/1998 Sb.).**

Působnost Parlamentu

je neoddělitelně spjata s jeho pravomocemi a formami činnosti.

Může být uplatněna jen v rámci určitých společenských vztahů (rozsah působnosti, o příslušnosti je obtížné hovořit).

má vždy určitý rozsah, který je dán subjekty, mezi kterými vztahy vznikají, časem a prostorem, ve kterém existují a objekty, kterých se týkají, zahrnuje:

- působnost ústavodárnou (u nás zatím výhradní, jinde nikoli),
- působnost zákonodárnou,
- působnost kreační a organizační,
- působnost v základních otázkách zahraniční politiky,
- působnost v základních otázkách vnitřní politiky,
- působnost kontrolní,
- působnost autonomní.

Pravidla činnosti Parlamentu - časová

určují dobu, ve které vykonává svou působnost

Volební období – zkrácení, prodloužení, funkční Senátu

Zasedání – dříve jarní a podzimní, nyní permanentní

Schůze – řádná, mimořádná, ustavující

Princip diskontinuity – osobní, věcná, funkcionářská

Publikační právo

Definice – souhrn právních předpisů a jejich ustanovení, která upravují:
které právní předpisy a jiné skutečnosti,
jakým způsobem,
v jakém publikačním orgánu s publikačním monopolem a
s jakým důsledkem se vyhlášují s účinkem domněnky všeobecné znalosti (§ 2 ABGB)

Druhy

ústní a písemné, e-Sbírka se připravuje
materiální a formální publikace
obligatorní a fakultativní
v úplném znění a oznámení o vydání, dále republikace (nemá normotvorný a informační účinek)

Funkce publikačního orgánu

evidenční – od 1.10.1849, určuje, co oficiálně platí a je známo
informační – ignorantia iuris non excusat, iura novit curia, každý zná, nedokazuje se (dříve *communis opinio doctorum*)
normotvorná – nabytí platnosti, princip právního státu (čl. 52 Ústavy, § 3/1 ZSZMS)

Publikační orgány v ČR

tištěné – Sbírka zákonů, Sbírka mezinárodní smluv, Úřední věstník EU, Věstník právních předpisů kraje,
úřední deska – mají obvykle správní úřady, v případě obcí obligatorní způsob
způsob umožňující dálkový přístup – příklady z ČR a jiných zemí

Výkonná moc v ČR

- Vyjít z učebních pomůcek
- **Hlava státu** – problém charakteristiky jako orgánu veřejné moci (vládní nebo výk. moc?)
- **Vláda jako vrcholný orgán** – nyní blíže nález k zákonu o státní službě (charakteristika čl. 67/1 Ústavy)
- **Normotvorba orgánů výkonné moci 78, 79/3**
- Dále text Ústavy – čl. 54 až 80
- Kompetenční zákon č. 2/1969 Sb.
- Zákon č. 159/2006 Sb., o střetu zájmů

Soudní moc

- Základní ustanovení zákona č. 6/2002 Sb. (viz úzetko k právnickým profesím, soudům atd.)
- Zákon č. 7/2002 Sb. (kárné řízení)
- Výrazně ovlivněno judikaturou ÚS k platům soudců (viz např. nález č. 269/2010 Sb., č. 267/2011 Sb.), postavení soudních funkcionářů a nezávislosti soudů (nález č. 349/2002 Sb., č. 397/2006 Sb. a č. 294/2010 Sb.)

- Další prameny:
- Státověda. Praha 2011, kap. 11
- učebnice ústavního práva (Vybrané kapitoly, 2011) – výklady k soudní moci a ústavnímu soudnictví v ČR
- Ústavní právo pro bakaláře, 2015 – 12. kapitola

Soudní moc a druhy soudní pravomoci

- V Ústavě ČR nacházíme vymezení základních soudních kompetencí v podobě rozhodování sporů o právo mezi stranami, rozhodování o vině a trestu (čl. 90 Ústavy), v podobě ochrany před zásahy orgánu veřejné správy (čl. 36 odst. 2 Listiny) a v podobě rozhodování o právnosti právních předpisů a dalších zvláštních aspektech ochrany ústavnosti (čl. 83 a čl. 87 Ústavy).
- Blíže to vždy určuje příslušný soudní řád – občanský, trestní, správní
- Možno tak dojít k závěru, že ústavní předpisy vytvářejí podle toho, jaké otázky soudy řeší, ústavní **základ čtyř druhů soudní pravomoci v obecném smyslu**, a to:
 - **civilněprávní,**
 - **trestněprávní,**
 - **správněprávní,**
 - **ústavněprávní.**
- Kromě toho **další oblasti** – např. rozhodování o platnosti voleb a referenda (nejde o výkon veřejné správy, ale přiřazeno správnímu soudnictví).

Soudní moc a druhy soudní pravomoci I

- **civilněprávní** - rozhodování sporů o právo mezi stranami. Čl. 90 Ústavy hovoří o ochraně práv (*což může mít širší význam – i pro správní soudnictví*). Blíže tuto otázku rozvádí **zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích**, který stanoví, že úkolem soudů v této oblasti je rozhodovat o právech, povinnostech a právech chráněných zájmech fyzických a právnických osob a státu. Ještě blíže to řeší **§ 7 odst. 1 OSŘ**, který stanoví, že v občanském soudním řízení projednávají a rozhodují soudy spory a jiné právní věci, které vyplývají z poměrů soukromého práva, pokud je podle zákona neprojednávají a nerozhodují o nich jiné orgány.

Soudní moc a druhy soudní pravomoci II

- **trestněprávní** - ochrana společnosti rozhodováním o vině, a je-li tato zjištěna, tak rovněž rozhodování o trestu (čl. 90 Ústavy, čl. 40 odst. 1 Listiny)
- **ius punendi** – nejstarší forma soudní moci

Soudní moc a druhy soudní pravomoci III

- **správněprávní** - přezkoumávání rozhodnutí vydaných správními orgány ve správním řízení jako prostředek ochrany před nezákonnými rozhodnutími orgánů veřejné správy (čl. 36 odst. 2 Listiny),
- **Problematika správního** soudnictví – výklad čl. 36 odst. 2 má zásadní význam, jde o speciální ustanovení ve vztahu k čl. 4 Ústavy (obecně povinnost poskytovat ochranu základním právům) a čl. 36 odst. 1 Listiny (viz nálezy Pl. ÚS 9/14),
- Příklady a **problémy** – rozhodnutí založená výlučně na posouzení technického nebo zdravotního stavu (§ 70 písm. d) s. ř. s.)

Soudní moc a druhy soudní pravomoci IV

ústavněprávní - rozhodování o ústavnosti zákonů a zákonnosti jiných právních předpisů, popř. o ústavnosti některých individuálních právních aktů a postupů (čl. 87 odst. 1 Ústavy).

Čím má být vázán soudce při rozhodování

právo, zákon, právní řád, revoluční právní vědomí, zdravé cítění lidu

prejudiciální otázka – co může zkoumat

kdo vydal – kompetence

zda publikováno – právní stát

zda dodržen postup přijetí

zda je zachována hierarchie právních předpisů

- **nebýt v rozporu (primární akty)**

- **být v souladu (sekundární akty)**

V případě rozhodnutí, opatření a jiných zásahů stačí nejen neústavní právní předpis, nýbrž jen jeho neústavní aplikace (tzv. Heckova formule)

Dále kompetenční spory, postavení poslanců a senátorů, prezidenta, vztah k mezinárodním závazkům

Ústavní principy organizace a činnosti soudní moci

- **výkon soudní moci jménem republiky** vyjadřuje republikánskou formu vlády a jednotný zdroj moci soudní – lid;
- **nezávislost soudů a soudců** je jádrem principu právního státu (čl. 1/1 Ústavy ČR) – viz další list;
- **rozhodování senátem a samosoudcem** řeší Úst v čl. 94 odst. 1 tak, že **rozhodování samosoudcem je pravidlem**, kdežto senátní rozhodování výjimkou. Kromě toho může určité úkony soudu v občanském soudním řízení, v trestním řízení vykonávat rovněž **vyšší soudní úředník** (zák. č. 128/2008 Sb.);
- **účast lidu na výkonu soudní moci** podle čl. 94 odst. 2 představuje uplatnění laického prvku, který má s ohledem na čl. 2 odst. 1 Úst rovněž svůj význam. Úst přitom neurčuje, jakou podobu bude tato účast mít, tj. zda půjde o přisedící nebo o porotce; v současnosti je snaha zlikvidovat účast přisedících
- **vázanost soudce zákonem a mezinárodní smlouvou** (čl. 95 odst. 1 Úst), nikoli již akty výkonné moci. To nevylučuje oprávnění soudce, aby se přesvědčil, že se jedná o zákon, který byl řádně vyhlášen (čl. 52 Úst,). Z čl. 95 odst. 1 Úst plyne, že **soudce je oprávněn posoudit, zda je podzákoný právní předpis v souladu s právním předpisem vyšší právní síly**, tj. zákonem, mezinárodní smlouvou podle čl. 10 Úst nebo ústavním zákonem. Pokud je podle názoru soudu zákon, jehož má být při řešení věci použito, v rozporu s ústavním zákonem (čl. 95 odst. 2 Úst), nemůže sám rozhodnout, nýbrž musí věc předložit k rozhodnutí Ústavnímu soudu v rámci řízení o zrušení zákonů podle § 64 odst. 3 ZÚS;
- **rovnost účastníků řízení před soudem** (čl. 37 odst. 3 LPS, čl. 96 odst. 1 Úst);
- **ústnost a veřejnost soudního jednání** (čl. 96 odst. 2) je i o určitou kontrolou výkonu soudní moci. Proto se zásada veřejnosti nemůže týkat jen účastníků řízení. Rozsudek nebo nálezn jako forma výkonu státní moci musí být podle čl. 96 odst. 2 Úst vždy vyhlášen veřejně.

Nezávislost soudů a soudců v ČR (soudy)

- **nezávislost soudů** je jádrem principu právního státu (čl. 1/1 Ústavy ČR). Jeho institucionální zárukou je to, že soudnictví není součástí soustavy jiných orgánů. Soudnictví nemůže být vykonáváno zákonodárným sborem, ani výkonnou mocí.
- Soudy proto **vytváří zvláštní soustavu orgánů** (čl. 91 odst. 1 – Nejvyšší soud, NSS, vrchní soudy, krajské soudy a okresní soudy) oddělenou od ostatních a současně také nevykonávají jejich funkce. **Organizace soudů je vyhrazena zákonné úpravě** (čl. 91 odst. 2 Úst).
- S těmito zásadami souvisí tradiční princip tzv. **zákonného soudce**, který z hlediska jednotlivce značí, že nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci (čl. 38 odst. 1 LPS);
 - soudní obvody budou určeny zákonem nebo na základě zákona, nikoli přímo výkonnou mocí (čl. 91 odst. 2 Ústavy ČR, podle kterého organizaci soudů stanoví zákon). **Zde problém jednací řád pro státní zastupitelství (15 lze měnit)**
 - pevné složení senátu a pevná pravidla pro přidělení agendy na předem určenou dobu rozvrhem práce (výjimkou je vyloučení soudce a možnost námitek pro předpojatost), takže přidělení určitého případu určitému soudci není věcí kabinetní či sekretariátní úvahy, a jen v úzkém rámci soudní úvahy při odnětí věci a jejím přikázání jinému soudu (nález Ústavního soudu III. ÚS 90/95, Sb.n.u., sv. 4, č. 82). Protože tato zásada váže všechny tři státní moci, nemůže ji překročit ani legislativa,
 - přípustnou výjimkou je vyloučení soudce ze zákonem stanovených důvodů (*iudex inhabilis*) nebo na základě námítky předpojatosti uplatněné stranou ve sporu (*iudex suspectus*). To však nezávislosti soudů neodporuje a naopak to prosazuje princip nestrannosti soudců,
 - zákaz mimořádných soudů. Soudy mohou být zřízeny pouze zákonem (čl. 91 odst. 2 Ústavy ČR), nikoli aktem výkonné moci. Soudní moc mohou vykonávat pouze soudy uvedené Ústavou. Zákon však může pouze stanovit jejich jiné označení (čl. 90 Ústavy ČR).
 - soud nemůže zůstat nečinný. Není možné odepřít rozhodnutí (*denegatio iustitiae*), věc musí být rozhodnuta, pokud je v kompetenci soudu.

Nezávislost soudů a soudců v ČR (soudci)

- **nezávislost soudců** (čl. 82 Úst) je vyjádřen ve vztahu k těm, kteří soudnictví u soudů vykonávají. Spočívá např. v tom, že soudce nemůže být vázán žádnými pokyny, jak má rozhodnout v konkrétním případě, má rozhodovat nestranně. Jeho nestrannost nesmí nikdo ohrožovat (čl. 82 odst. 1 Úst ČR).
- Dále **podle čl. 18 odst. 2 LPS se nesmí zasahovat do nezávislosti soudů peticí. Soudce má být podřízen jen zákonům a mezinárodním smlouvám.** To neznamena, že není vázán i podzákonými právními předpisy, pokud dojde k závěru, že neodporují zákonu. **Jeho rozhodnutí může přezkoumat zase jen soud** (čl. 91 a 92 Úst). Soudce **nelze z funkce odvolat** proti jeho vůli, pokud se nedopustil takového kárného provinění, které by to odůvodňovalo (čl. 82 odst. 2 Úst). Soudci obecných soudů jsou jmenováni na **neomezené časové období** (čl. 93 odst. 1 Úst), kdežto u soudců Ústavního soudu to je 10 let (čl. 84 odst. 1 Úst).
- V roce 2008 bylo zavedeno **funkční období předsedů a místopředsedů** obecných soudů (zák. č. 314/2008 Sb. - 7, resp. 10 let – viz nález Pl. ÚS 39/08); pro hodnocení chování soudců platí zvláštní pravidla kárné odpovědnosti (zákon č. 7/2002 Sb.). Soudce je též zajištěn hmotně a nelze jej libovolně přesazovat (čl. 82 odst. 2 Úst). V případě soudce Ústavního soudu je to vyloučeno z povahy věci (koncentrované ústavní soudnictví);